

nek, hogy elébe tárja egy friss lendülettel dolgozó ifjú nemzet épülő országának vonzó képét. Nem rendszeres ismertetés tehát, nem módszeres leírása a finn földnek és népnek, nem táblázatokat és statisztikai kimutatásokat tartalmazó tudományos mű, hanem egy kellémes útitárs közvetlenhangú beszélgetése azokról a dolgokról és jelenségekről, melyeket utazás közben tapasztalt. Ahogy a nyitott szemű, minden iránt érdeklődő utazó egymásután találkozik és megismerkedik a finn földdel, étellel és emberekkel: úgy hozza ez a könyv fokról-fokra közelebb olvasóihoz a távol északi, mienktől annyira különböző finn világot. Hangulatos leírásaiban élénk tűnnek a finn tájak szelíd szépségei, a hűs nyírfaedrők és fenyesek a kék tavak partján, a zuhatagok, a „rózsaszínű gránitszietsziklák“, a hosszú nyári nappalok és világos nyári éjszakák. Lapjain megelevenedik a gyors ütemben, szinte amerikai stílusban épülő városok európai mozgalmassága, melynek azonban a lakosság életmódja, testi-lelki beállítottsága, világszemlélete jellegzetes egyéni szint ad. Külön fejezetek foglalkoznak a már szinte közmondásossá vált finn becsületességgel és a kevésbé emlegetett finn munkaszeretettel, mint északi rokonaink lelkiségének két alapvető tulajdonságával, mely ezt a kis népet olyan csodálatos teljesítményekre képesítette. A néhány jól megválasztott s valóban „beszélő“ számadat és összehasonlítás kitűnően érzékelteti azt a szívós, kitartó, állandó munkát, mellyel a finnek jelenlegi nagyszerű eredményeiket elérték. Az egész művön átsugárzó alapvető szempont a becsületes munka országapító és nemzetfönntartó erejének megmutatása, és ez emeli a könyvet a szokványos útleírások jelentőségén túl valóban pedagógiai értékűvé.

Kispál Magdolna.

LAPSZEMLE

Magyar Szemle 1938. I.–XII. sz. és 1939. I.–II. sz.

Április. A gyakorlati középiskola és a tanítóképző-akadémia. Huszti József.

A gyakorlati irányú középiskoláról és a népiskolai tanítóképzésről rendelkező két új törvényjavaslatot és várható hatásukat tárgyalja.

A gyakorlati középiskolák közt teljesen új típus lesz az u. n. líceum, amely lényegesen különbözik majd a jelenlegi leányliceumtól. Az új fiú- és leányliceum elsősorban gyakorlati jellegű és további útjában az egyetemről elkanyarodó középiskola lesz. Az utóbbi időben kialakultak olyan speciális női pályák, amelyekre a jelenlegi iskolarendszer nem nyújt megfelelő előképzést (pl. gyermekvédelem, egészségvédelem, iskolanővéri teendők stb). Hiányzott az a magasabb műveltséget nyújtó leányiskola, amely a családi élettől való elidegenítés nélkül, valóban gyakorlati előképzettséget nyújtana a fenti hivatások számára. Ehhez legközelebb állt eddigi iskolarendszerünkben a tanítónőképző, nem véletlen tehát, hogy az új gyakorlati leányközépiskola a tanítónőképzőből vezethető le.

Az új líceum bizonyos módosításokkal az eddigi tanítóképzők alsó négy osztálya lesz, amelynek elvégzése után érettségi bizonyítványt kap a növendék s ennek birtokában a fentemlített hivatások mellett lehet tanítónő, polgári iskolai tanárnő, testnevelő tanárnő stb., csak egyetemre nem mehet. A megszervezendő fiúliceum is négy osztályos lesz, szintén a tanítóképző alsó tagozata és ugyancsak érettségivel fejeződik be. Ez az iskola is, a középiskolai tanári pálya kivételével, elsősorban nevelői pályára készít elő, de végzett növendékei folytathatják tanulmányaikat közgaz-

gatási, postai, vasuti tanfolyamokon. A líceum felállítása szükségszerűen maga után vonta a tanítóképzők új rendezését. A javaslat a tanítóképző jelenlegi öt osztályát megtoldja egy hatodikkal és a két felső évfolyamot tanítóképző-akadémiának nevezi. A tanítóképző-akadémiák száma legfeljebb 40 lehet s az akadémia egy-egy évfolyamán legfeljebb 25 tanuló tanulhat. Az első évfolyamra a líceum legalább jól érett növendékei közül fölvehető, akik a felvételi vizsgán megfeleleltek. A tanítójelölt tanulmányi ideje alatt csak az akadémiával kapcsolatos internátus bennlakó növendéke lehet. A gyakorlati irányú középiskoláról szóló törvényjavaslat harmadik része a gazdasági középiskoláról szól. Gazdasági középiskolák lesznek a következők: a kereskedelmi, amely megfelel az eddigi felsőkereskedelmi iskolának, a mezőgazdasági, amely megfelel az eddigi felsőmezőgazdasági iskolának és az ipari, amely helyébe lép az eddigi ipari szakiskoláknak és felsőiparisiskoláknak. A leglényegesebb változás az ipari középiskolánál lesz. Míg az előző két típus eddig is adott érettségi bizonyítványt; addig az ipari középiskola csak e törvény alapján fog adni. A gazdasági középiskola gazdasági pályára neveli növendékeit, ezzel eltereli őket a tudományos pályáról, de az átlagon felülemelkedő, kiváló, egyéni képességekkel rendelkező tanulóinak megadja a lehetőséget, hogy szakműveltségüket főiskolai, illetve egyetemi fokon továbbfejleszthessék.

Június. Diákszociográfiai vázlatok. Bartócz József.

Diákszociográfia a diákság életkörülményeinek megfigyelése és leírása. Mivel a családi körülmények, a táplálkozási- és lakásviszonyok erősen hatnak az ember egyéni életére, ezek vizsgálata elől az iskola sem térhet ki, hiszen a tanulók szociális viszonyai természetesen kihatnak tanulmányi előmenetelükre és erkölcsi fel fogásukra. Kívánatos volna, ha a középiskola első osztályába lépő gyermekről szociográfiai lap készülne, amely tartalmazná: a szülők foglalkozását, keresetét, lakásviszonyait, a gyermekek számát, a diák előző tanulmányi eredményeit, stb. Ezeket a lapokat kartoték formájában kellene készíteni és osztályonként megőrizni. Fel kellene jegyezni a beállott változásokat: a szülők anyagi helyzetének módosulását, testvér születését, a tanuló fegyelmi eseteit, előmenetelét, jutalmazását, stb. Fegyelmi vagy tanulmányi ügyekben, segítyek odaítélésénél pontos útbaigazításul szolgálna, mint a gyermek testi-lelki hű fotográfiája. A cikk bemutatja a székesfehérvári tanügyi kiállítás egyik részét alkotó szociográfiai felvételezés adatait, amely a tankerület közép-fokú és elemi iskolai tanulóiról készült. A feldolgozott anyag 18 059 közép- és középfokú iskolai fiú- és leánytanuló és 120 411 elemi iskolai tanuló helyzetéről készült. A tanulók családi, lakás-, világitási, fűtési, ruházati, étkezési viszonyait szemlélteti a kiállítási anyag, továbbá bemutatja az iskolai segítőegyesületek működését is.

Október. Középiskolai tanárok szociális helyzete. Boldizsár Iván.

A tanárság szociális helyzetét és életkörülményeit általában kevésbé ismerik, mint a középosztály többi rétegének hasonló viszonyait. A tanár helyzetének vizsgálatát abban a pillanatban kell kezdeni, mikor kézhez kapja oklevelét. Ekkor kezdetét veszi a sokszor évekig tartó várakozási idő. A statisztikai adatok tanúsága szerint az oklevél megszerzése és az életpályán való elhelyezkedés közötti időveszteség egyre nagyobb. A várakozás hosszú és meddő éveit alatt az állástalan tanárok a házitartás mellett kénytelenek a legkülönbözőbb, szakmájuktól teljesen távolálló munkát keresni. Ez idő alatt nagyfokú szociális elégedetlenség gyülemlik fel ezekben az állástalan fiatalokban. Ha végre álláshoz jutott a fiatal tanár, akkor még hosszú utat kell megtennie, míg az óraadó és helyettes tanári fokozatokon keresztül eljut a rendes tanári címhez. A helyettes tanárok két kategóriára oszthatók: az egyik cso-

port helyettes tanár havi 110 pengő fizetéssel, a másíknak címe, „óraadó helyettes tanár“ havi 75 pengővel. Kétségtelen, hogy sem az egyik, sem a másik fizetésből nem lehet megélni. Külön igazságtalansága a helyettes tanári sorsnak, hogy a nyári hónapokban az óradíjas tanár nem kap fizetést. A középfokú iskolai tanárok 20%-a, a tanárnők 27%-a helyettes vagy óraadó. A kinevezéstől kezdve a tanár pályája és emelkedése áttekinthetőbb. A kinevezett tanároknál középfizetésnek a VIII. fizetési osztálynak kb. 300 pengőjét tekinthetjük. Ez az összeg, amellyel már családot lehet alapítani, de mire a tanár ehhez eljut: negyven felé jár, vagy azon is túl van. Itt találkozzunk a középiskolai tanárok másik nagy szociális problémájával: a családalapítással. A viszonylagos könnyebb élet és a család közt kell választani. Hogy az esetek többségében a családalapítás gondolata győz, azt bizonyítja, hogy a középosztálybeli ember tud lemondani és áldozatot vállalni. Még így is a tanárok 23%-a nőtlen marad s a tanárnők 56%-a leány. A statisztikai adatok arra vallanak, hogy a tanárok nagy része csak a kinevezésre vár, hogy megnősülhessen. Természetes azonban, hogy a hosszú várakozás erkölcsi kára mellett, az anyagi okokon kívül fiziológiai okok is elősegítik a középosztálybeli egyke terjedését. Az értelmiségi osztály szociális helyzetének alakulásában nagy szerepet tölt be a házastárs foglalkozása is. A közép- és polgári iskolai tanárok 15%-ának tanárnő vagy tanítónő a felesége, míg a tanárnők 33%-ának a férje tanár vagy tanító. A gyermeklétszám és a kettős kereset közti összefüggést vizsgálva az eredmény éppen ellenkező, mint várható volna. A középiskolai tanárok 4619 gyermeke közül 3909 olyan házaságból származik, ahol a feleség keresetnélküli. A tanárok szegénysége mellett a lakásvi-szonyok is bizonyosságot tesznek. A kétezzer budapesti tanár közül 12% albérlő, *sőt ágyrajáró is akad, számszerint 3*. Főbérleti lakása van 52%-nak, 28% csupán főbérli családtagja. Cselédet a tanárok többsége nem tart. A kultúrigényekre és lehetőségekre jellemző, hogy 617 budapesti tanárnak nincs könyvtára. 328 tanár sem lapot, sem folyóiratot nem járát. Nagy távlatban nézve a tanárok szociális helyzetét, a sok nélkülözésnek talán az a célja és értelme, hogy a középosztály fiatal nemzedéke saját bőrén tapasztalja, hogyan él a földműves és munkásnép nagy tömege. Próbátétel ez, de ma még kétséges, hogy a középosztály megállja-e?

1939. Február. A tanári rend emelkedése a társadalomban. Makay Gusztáv.

A Magyar Szemle októberi számában Boldizsár Iván tollából megjelent cikknek azzal az állításával polemizál, hogy a tanári rend anyagi okokból folyó lassú társadalmi hanyatlásának megvan az a haszna, hogy ez a hanyatlás tulajdon bőrén és gyomrán át közelebb viszi a szociális megértéshez. Makay szerint a jövőben Magyarország társadalmi nivellálódásában csak az lehet a tanárság szerepe, hogy a szociális megértést tovább adja a társadalomban és az alsóbb rétegeket felfelé emelje. Addig is kötelessége minden anyagi nehézség ellenére azon a társadalmi szinten maradni, amelyre mint a társadalom egyik vezető és nevelő rétege hivatva van. Sajnálatos tény, hogy a tanárság a magyar társadalom közfelfogásában nem emelkedett arra a helyre, amelyre súlyánál fogva méltó lenne és ezzel párhuzamosan a társadalomban sem játssza azt a szerepet, amely megilletné. A társadalomnak a tanári pályáról alkotott kicsinyítő közfelfogása és adott esetben megnyilvánuló gyakorlati magatartása kétségkívül igazságtalan. Elérkezett azonban az ideje, hogy e kedvezőtlen felfogás megváltozzék, hiszen az új középiskolai reform kapcsán kétszeresére emelkedik a tanárság társadalmi és nemzeti értéke, amikor a jövő magyar nemzedéknek kialakítása fokozottabb mértékben az ő kezébe kerül. Természetes hogy a javulás csak lassanként és több feltétel kielégítésével következhet be. Egyik

a nagyobb anyagi megbecsülés, hogy a tanárság társadalmilag is szinten tarthassa, magát és lelki energiáját a nyomasztó anyagi gondoktól felszabadítva a nemzeti célkitűzések szolgálatába állíthassa.

A feladat másik része magára a tanárságra hárul, mert az emelkedés záloga az új tanártípus: az eleven élethez közelebb álló, életrevalóbb, általános érdeklődésű öntudatos tanár.

Sárik Elek.

Magyar Kisebbség 1937.

*Szathmáry Lajos: Gyakorlati hozzászólás a magyar szórványügyhöz. A szórvány szó, illetőleg a magyarság nagy tömegeinek szórványokba való szétszóródása, „a magyar fajra nézve jelent akkora veszedelmet, mint a tüdővész, a vérbaj, vagy akár az alkohol.“ Ha általában minden 300 lélekszámon aluli magyar telepet szórványnak minősítünk, akkor 290.000 körül van a szórványokban élő magyarság lélekszáma. Ennek a nagy tömegnek a magyarság számára való megtartása érdekében szervezett szórványmunkára van szükség. Első feladat az u. n. szórvány-kataszter előállítás. A második feladat: szórványmunkások kiképzése. Eddig nagyrészt az egyházak végezték a szórványmunkát, de a magyarság megmentése érdekében újabb munkásokra és sokkal rendszeresebb, egységesebb és felelősségteljesebb munkára van szükség. Mindenkinek vállalkoznia kell erre a munkára, „aki a magyar Globuson él.“ Jelentős szerep jut a munka előkészítésében az iskoláknak. Szerepüket *Gál Kelemen* a nemzeti közéletre való nevelésről szóló felhívásában a következőkben jelölte meg: „A nemzeti közélet számára ébresztő, vezető és célokot kitűző, nemzeti értékeket megőrző egyéniségeket neveljenek és olyan intelligenciát, amelyik népe sorsa iránt nem közönyös, amely népét nem bízza sorsára; gazdasági, kulturális vergődésében nem hagyja magára, hanem a sors sujtolásában hallja és érzi a közös vér szavát.“*

Főleg azért van erre szükség, mert a fiatalabb generáció nagyrésze teljesen közömbös a magyarság sorskérdéseivel szemben. Ebben a tekintetben „a családi elindítás körül vannak nagy bajok.“ Mert az iskola — mai megkötöttségében — mindent nem pótolhat. A hittudományi főiskoláktól kezdve minden nevelő intézménynek bele kell kapcsolódnia a szórványmunkára való előkészítésbe. Leghelyesebb volna erre a célra a *vándortanítói* intézmény megszervezése, de a legegyszerűbb ember is alkalmas a szórványi munkára, ha kellő előkészítést kap s önneveléssel is igyekszik képezni magát.

A szórványmunkában legfontosabb a gyermek- és az ifjúsági munka. A gyermekmunka ima-, vallás- és énektanításból, valamint gyermekjátékokból áll, az ifjúság munkája pedig a népdalok, helyesírás, olvasás és számolás tanításával bővül. Természetesen a felnőtteket sem lehet magukra hagyni. A szórványokban sokszor egy-egy népnaptár is eseményszámba megy s nagy hatása van. Hát még a gondosan összeválogatott kis népkönyvtárnak! „Általános szabály, . . . hogy a szórványoknak . . . adjunk magunkból, kultúránkból és még vagyoni roncsainkból is.“

Kovács Árpád: Államnyelv a volt román s a mai magyar felekezeti iskoláknak. Megállapítja, hogy „az eszmei kisebbségi iskola feltételezi a teljes tanszabadságot, továbbá az oktatás tökéletes egyenlőségét is.“ A tanszabadság magában foglalja a kisebbségeknek anyanyelvükön való tanulási és tanítási jogát, az oktatás egyenlősége pedig a kisebbségeknek oktatási kérdésekben a többségekkel való teljes egyenjogúságát jelenti. Gyakorlatilag e két tételen a szabad iskola-létesítési, fel-